

Türkmenistan Pamuk Sektörünün Rekabetçilik Düzeyinin Analizi

Güçgeldi BASHİMOV*

*Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde

*e-posta: guyc55@gmail.com

Geliş Tarihi: 27.01.2016; Kabul Tarihi: 13.06.2016

Öz: Pamuk sektörü Türkmenistan'ın dış ticaretinde önemli bir rol oynamaktadır. Pamuk Türkmenistan'ın tarım sektörünün en önemli ihrac kalemini oluşturmaktadır. Son on yılda pamuk ihracatı 2 kattan fazla artış göstermiştir. Günümüzde Türkmenistan dünyanın önemli bir pamuk ihracatçısıdır. Bu çalışmanın ana amacı 2001-2014 döneminde Türkmenistan'ın pamuk ihracatındaki rekabet gücünü belirlemektir. Çalışmada Balassa ve Vollrath tarafından geliştirilen indeksler kullanılmıştır. Çalışmada HS (Uyumlaştırılmış mal tanım ve kod sistemi) kullanılmıştır. Araştırma sonucuna göre Türkmenistan pamuk ürününde karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. Türkmenistan'ın pamuk ticaretindeki uluslararası rekabet gücünün artırılması için pamuk üretiminde verimlilik ve kaliteye önem verilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Pamuk Sektörü, rekabetçilik, Türkmenistan.

Competitiveness Analysis of Turkmenistan's Cotton Sector

Abstract: Cotton sector plays an important role in Turkmenistan's foreign trade. Cotton is the most important export items of Turkmenistan's agricultural sector. In the last decade, the export of cotton has grown more than 2 times. Today, Turkmenistan is a major cotton exporter. The main objective of this study is to determine the competitiveness of Turkmenistan's cotton sector during the period 2001-2014. In this study Balassa's and Vollrath's indices is used. Harmonised System (HS) classification is used in this study. According to research Turkmenistan has a comparative advantage in the cotton. To improve the international competitiveness of Turkmenistan in cotton trade should pay attention to the quality and productivity in cotton production.

Key Words: Cotton Sector, competitiveness, Turkmenistan.

Giriş

Pamuk, yarattığı yüksek katma değer nedeni ile birçok gelişmekte olan ülkelerde özellikle Asya ve Afrika ülkelerinde önemli bir gelir ve istihdam kaynağı oluşturmaktadır. Bugün pamuk üretimi ve işlenmesinde 250 milyondan fazla insan gelir elde etmekte ve gelişmekte olan ülkelerde toplam işgücünün %7'si pamuk sektöründe istihdam edilmektedir (Anonim, 2010).

Pamuk, dünyada en yaygın olarak üretilen tarımsal ürünlerden biri olup, 100'den fazla ülkede yaklaşık 34 milyon hektar alanda pamuk tarımı yapılmaktadır (Anonim, 2010). Son 50 yıl içerisinde dünya pamuk ekili alanında çok fazla değişim yaşanmazken, pamuk üretim ve veriminde önemli düzeyde artışlar yaşanmıştır. 1970-2014 yılları arasında dünya lif pamuk üretimi 12 milyon tondan 26,2 milyon tona ulaşmıştır. Pamuk, sanayi sektörünün önemli bir hammaddesi olması nedeniyle birçok ülke ekonomileri için stratejik bir öneme sahiptir. Pamuk, diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Türkmenistan ekonomisinde de stratejik önemi en yüksek olan tarımsal ürünlerden biridir. Pamuk sektörü ekonomiye sağladığı istihdam ve ihracat katkısı ile Türkmen ekonomisini önemli bir kolunu oluşturmaktadır. Bugün Türkmenistan yıllık 300 bin tondan fazla lif pamuk üretimi ile dünya lif pamuk üretiminde ilk 10'a girmektedir. Pamuk, Türkmenistan'ın tarımsal alandaki en önemli ihraç kalemini oluşturmaktadır. 2014 yılında 330 bin ton pamuk ihracatına karşılık 542 milyon dolar gelir elde edilmiştir. Günümüzde Türkmenistan pamuk sektöründe net ihracatçı bir ülkedir.

Bu çalışmanın amacı Türkmenistan'ın pamuk ticaretindeki rekabet gücünü ortaya koymaktır. Çalışmada Türkmenistan'ın pamuk üretim ve dış ticaretinin mevcut durumu değerlendirildikten sonra sektörün rekabet gücü analiz edilmiştir. Analiz aşamasında Balassa ve Vollrath tarafından geliştirilmiş olan rekabet gücü indeksleri kullanılmıştır.

Türkmenistan'da Pamuk Sektörünün Mevcut Durumu

Pamuk Türkmenistan'da tarımsal üretimin önemli bir kolunu oluşturmaktadır. Türkmenistan'da pamuk üretimi uzun bir geçmişe sahiptir. Türkmenistan'ın pamuk tarımı ile ilgili en eski bilgiler İran ve Çin kaynaklarında yer almaktadır. Bu kaynaklarda X. Yüzyılda Türkmenistan'ın Merv vahasında pamuk tarımının yapıldığı belirtilmektedir. Türkmenistan'ın Çarlık Rusya'sına dâhil olmasıyla birlikte pamuk ekili alanlarında artışlar görülmüştür (Kim, 2012). 1913 yılına ilişkin veriler, Türkmen topraklarında 318 bin hektar tarım alanı olduğunu; bunun 202 bin hektarına tahıl ve 69 bin hektarına pamuk ekildiğini göstermektedir (Turan ve Dinç, 2015). 1913 yılında Türkmenistan'da 69 bin ton kütlü pamuk üretimi gerçekleşmiştir (Kim, 2012). 1917 yılında Ekim Devrimiyle birlikte Rusya İmparatorluğu yıkılıp yerine Sovyetler Birliği kurulmuştur. 1924 yılında ise Türkmenistan Sovyetler Birliği'nin egemenliğine girmiştir. Devrim sonrası toprak ve su reformunun gerçekleştirilmesi sonucunda tarımda hızlı bir atılım gerçekleşmiştir. 1925 yılında, Türkmenistan'da sulu tarım yapılan 255 bin hektar alanın 62,8 bin hektarında pamuk ekiliyordu. 1937 yılında, sulu tarım yapılan topraklar 894 bin hektara ulaşmıştır. Bu toprakların 156,8 bin hektarında pamuk ekiliyordu. 1940 yılında, tarım alanları 411 bin hektara çıkarken, 150,4 bin hektarında pamuk ekiliyordu (Jumayev, 1974, aktaran Turan ve Dinç, 2015). 1950-1980 yılları arasında ülke tarımında pamuk üretimi ayrı bir önem kazanmıştır. Ülke tarımında pamuk üretiminin diğer üretim dallarına göre daha fazla önem kazanmasının asıl sebebi, merkezi planlama sistemi ile Sovyetler Birliği zamanında bütün

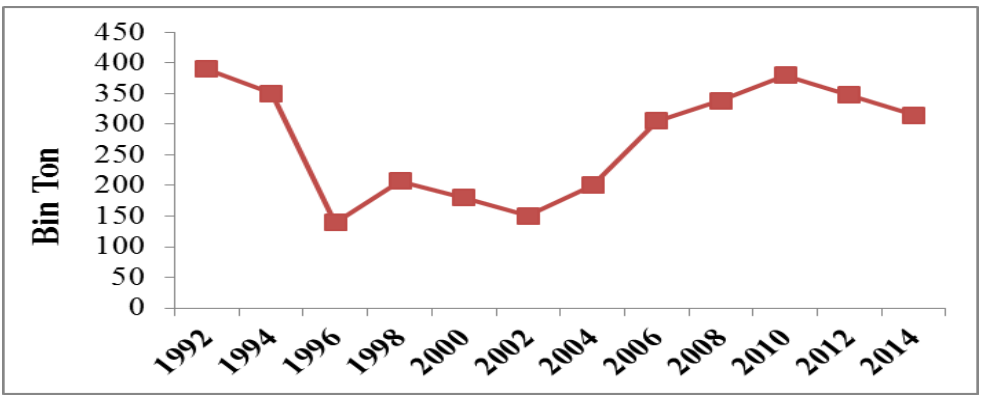
Cumhuriyetlerin iklim, toprak yapılarının analizi yapılarak tarımsal haritaların oluşturulmuş olmasıdır. Bu haritalara göre tarımsal ürünlerin hangi bölgelerde üretilmeyeceğine karar verilmiştir. Örneğin Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan gibi ülkeler birliğin ihtiyacı olan pamuğu üretmekle görevlendirilmiştir (Gayıpov, 2008). Pamuğun değerli ve yüksek kar sağlayan tarım ürünü olması, iklim olarak uygunluk, Rusya'nın tekstil sanayisinin yükselmesi ve bu sektörün hammadde ihtiyacının karşılanabilmesi için pamuk üretimine ayrı bir önem verilmiştir. Türkmen topraklarının Rusya'nın hammadde sağlayan bir ülkesi konumunda olması ve iklim şartlarının elvermesiyle de tarımda özellikle pamuk seçilmiştir (Turan ve Dinç, 2015). 1950-1980 yılları arasında Türkmenistan'da pamuk üretimi 6 kattan fazla artış göstermiştir. 1980-1990 yılları arasında pamuk üretimi hızlı bir şekilde artmaya devam etmiştir. Özellikle tarımsal araştırma enstitüleri tarafından geliştirilen yüksek verimli tohumların pamuk tarımında kullanılmaya başlanması ile birlikte kütlü pamuk üretim miktarı bir milyon tonu geçmiş ve lif pamuk üretimi de 400 bin tonu geçmiştir. Ancak ülkede tekstil sanayisinin fazla gelişmemiş olması nedeniyle üretilen pamuğun oldukça büyük bir kısmı Rusya'ya götürülmüştür. Sovyetler Birliği döneminde Türkmenistan'ın pamuk ekim alanları ve lif pamuk üretimindeki gelişmeler Çizelge 1'de sunulmaktadır.

Çizelge 1. Sovyetler Birliği Döneminde Türkmenistan'da Lif Pamuk Üretim Miktarı

Yıl	Ekim Alanı (Bin Ha)	Üretim Miktarı (Bin Ton)
1940	150	70
1950	150	63
1960	222	120
1970	397	287
1980	508	415
1990	623	437

Kaynak: (Baffes, 2007; Stanchin ve Lerman, 2015)

Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu Türkmenistan'da pamuk ekim alanları ve üretim miktarında önemli düzeyde gerileme göze çarpmaktadır. Özellikle 1992-2000 yılları arasında pamuk üretimi hızlı bir şekilde gerileyerek 1960'lı yılları seviyesine gerilemiştir. 1992-2000 döneminde lif pamuk üretimi %54 oranında azalarak 390 bin tondan 180 bin tona gerilemiştir. İncelenen dönemde pamuk ekim alanında %17 oranında bir azalma görülürken, verimde ise %80'e varan oranda bir gerileme söz konusudur. 2000 yılından itibaren pamuk ekili alanlarında tekrar bir artış görülmektedir. Günümüzde yaklaşık 550-600 bin hektar alanda pamuk tarımı yapılmaktadır. Pamuk tarımı daha çok Marı, Ahal ve Lebap illerinde yapılmakta olup, genelde buğday ile münavebeli ekim nöbeti hâkimdir.

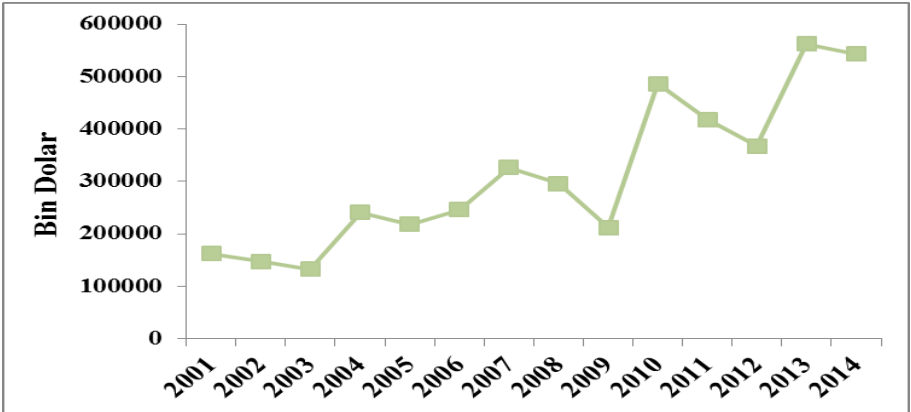

Şekil 1. Türkmenistan’da lif pamuk üretim durumu

Türkmenistan’da Pamuk Dış Ticareti

Türkmenistan Bağımsızlığını kazandıktan sonra ihracata yönelik ekonomi politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Türkmenistan’ın ihracatı ağırlıklı olarak hidrokarbon ürünlerine dayanmaktadır. Bununla birlikte tarımsal ürünler de ülke ekonomisine önemli miktarda döviz girdisi sağlamaktadır. Özellikle pamuk Türkmenistan’ın ihraç ettiği en önemli tarımsal ürünlerin başında gelmektedir. Ancak son 20 yılda toplam ihracat içinde pamuğun göreceli payı azalmıştır. Örneğin 1996 yılında toplam ihracat içinde pamuğun payı %19,7 iken, günümüzde bu oran %4’e gerilemiştir (Jumayev, 2012).

Son 20 yılda Türkmenistan’ın pamuk ihracatı dalgalı bir seyir izlemiştir. Bağımsızlığın ilk yıllarında pamuk ihracatında sert bir düşüş söz konusudur. 1994-2004 yılları arasında pamuk ihracatı 320 bin tondan 80 bin tona gerilemiştir. İlerleyen yıllarda ise üretimdeki artışa bağlı olarak pamuk ihracatı tekrar artmıştır. 2014 yılında pamuk ihracatı miktar bazında 300 bin ton ve ihracat değeri de 540 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Şekil 2 incelendiğinde Türkmenistan’ın pamuk ihracatı 2001-2014 yılları arasında dalgalı bir seyir izlemesine rağmen pozitif bir düzeyde seyretmiştir.

Şekil 2. Türkmenistan’ın Pamuk İhracatının Yıllara Göre Gelişimi

Türkmenistan'ın pamuk ihracatında Türkiye ilk sırada yer almaktadır. Türkmenistan'ın Türkiye'ye olan pamuk ihracatı 2014 yılında 453 milyon dolar olarak gerçekleşmiş ve bu rakam Türkmenistan toplam pamuk ihracatının %83,5'ine tekabül etmektedir. Son 10 yıllık dönemde Türkmenistan'ın Türkiye'ye olan pamuk ihracatı yaklaşık 4 kat artmıştır. Türkiye ile birlikte Çin, Pakistan ve Mısır Türkmen pamuğunun önemli pazarını oluşturmaktadır.

Literatür Araştırması

Rekabet gücü kavramı ve rekabet gücünün ölçülmesi konusunda, Balassa (1965) tarafından ortaya konulan AKÜ ve benzeri indeksleri kullanarak rekabet gücünü ölçen ulusal ve uluslararası niteliğe sahip çok sayıda çalışma mevcuttur (Kösekahyaoğlu ve Özdamar, 2011). Çalışmanın bu bölümünde Balassa ve Vollrath indekslerinden yararlanılarak yapılan ulusal ve uluslararası düzeydeki çalışmalardan bazıları Çizelge 2'de özet halinde sunulmuştur.

Çizelge 2. Rekabet Gücü İndeksleri Kullanılarak Yapılan Bazı Çalışmalar

Yazarlar	Kullanılan Yöntem	Sonuç
Çoban vd. (2010)	Türk tarım sektörünün AB karşısındaki rekabet gücünü Balassa'nın AKÜ indeksini kullanarak analiz etmişlerdir.	Analiz sonucunda Türkiye'nin meyve ve sebze, şeker ve şeker ürünlerinde AB ülkeleri karşısında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu belirlenmiştir.
Şahinli (2011)	Türk pamuk endüstrisinin rekabet gücünün belirlenmesine yönelik yapılan çalışmada Balassa'nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksini kullanmıştır.	Araştırma sonucunda Türkiye'nin pamuk sektöründe karşılaştırmalı avantaja sahip olduğu tespit edilmiştir. Türkiye'nin pamuk sektöründeki rekabet gücünü devam ettirebilmesi için altyapı, teknoloji ve verimlilik gibi konulara önem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.
Iqbal vd. (2013)	Çalışmalarında 1970-2010 dönemi için Pakistan'ın pamuk sektöründeki rekabet gücünü AKÜ indeksini kullanarak analiz etmişlerdir.	Pakistan'ın pamuk sektöründe rekabet gücüne sahip olduğu, ancak incelenen dönemde rekabet gücünde önemli düşüşler olduğu belirlenmiştir.
Kılıç (2013)	Çalışmasında Türkiye'nin dünya pamuk sektöründeki rekabet gücünü ve bu rekabet gücüne etki eden faktörleri belirlemeye çalışmıştır. Çalışmada Balassa'nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük indeksini kullanmıştır.	Araştırma sonucunda Türkiye'nin pamuk ipliği ve pamuklu dokuma ürünlerinde rekabet gücüne sahip olduğu tespit edilmiştir.
Bashimov (2015)	Özbekistan pamuk sektörünün uluslararası rekabet gücünün belirlenmesinde Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler ve Net Ticaret İndekslerini kullanmıştır.	Araştırma bulgularına göre Özbekistan'ın pamuk sektöründe güçlü bir karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu tespit edilmiştir. Ancak Özbekistan'ın pamuk sektöründeki rekabet gücünün zamanla gerilediği belirlenmiştir.
Samuel vd. (2015)	Hindistan pamuk endüstrisinin rekabet gücünü analiz etmişlerdir. Araştırmada Balassa'nın Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlükler indeksini kullanmışlardır.	Araştırma sonucunda Hindistan'ın pamuk ürünündeki rekabet gücünün 2005 yılından itibaren önemli düzeyde artış gösterdiğini tespit etmişlerdir.

Materyal ve Yöntem

Araştırmada Uyumlaştırılmış Mal Tanım ve Kod Sistemi (HS Code) kullanılmıştır. HS sisteminde pamuk ürününün kod numarası 52'dir. Araştırma 2001-2014 dönemini kapsamakta olup, araştırmada kullanılan veriler Uluslararası Ticaret Merkezi'nin (INTRACEN-www.intracen.org) istatistik veri tabanından derlenmiştir.

Türkmenistan pamuk sektörünün karşılaştırmalı üstünlüğünü belirleyebilmek için Balassa ve Vollrath tarafından geliştirilen indekslerden yararlanılmıştır. Balassa geliştirdiği AKÜ indeksini ilk kez 1965 yılında yayınlamış olduğu çalışmasında kullanmıştır. O zamandan beri AKÜ indeksi uluslararası ticarete uzmanlaşmayı ölçme konusunda birçok akademik çalışmada kullanılmaktadır (Laursen, 1998). AKÜ indeksi, bir ülkenin belirli bir mal, endüstri veya sektördeki karşılaştırmalı avantajını veya dezavantajını değerlendirmek için kullanılan bir yöntemdir (Ahmad ve Kalim, 2013). AKÜ İndeksi, bir malın veya sektörün ülkenin toplam ihracatındaki payı ile söz konusu malın veya sektörün dünyanın toplam ihracatındaki payı arasındaki orandır. Balassa'nın AKÜ indeksi, karşılaştırmalı avantajın altında yatan kaynakları belirlemekten ziyade, bir ülkenin 'açıklanmış' karşılaştırmalı avantaja sahip olup olmadığını saptamaya çalışmaktadır (Utkulu ve İmer, 2009). Balassa'nın AKÜ indeksi aşağıdaki şekilde formüle edilmektedir:

$$AKÜ_{ij} = \left(\frac{X_{ij}}{X_j} \right) / \left(\frac{X_{iw}}{X_w} \right)$$

Burada, $AKÜ_{ij}$, 'j' ülkesinin 'i' sektörü için açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler indeksini, X_{ij} 'j' ülkesinin 'i' sektörünün ihracatını, X_j 'j' ülkesinin toplam ihracatını, X_{iw} 'i' sektörü dünya ihracatını ve X_w toplam dünya ihracatını göstermektedir. AKÜ indeksi 0 ile ∞ arasında bir değer almaktadır. Eğer indeks değeri birden büyükse o ülkenin ilgili sektörde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu söylenir. Başka bir deyişle, o endüstrinin ülkenin toplam ihracatı içindeki payı, dünya ticaretindeki payından daha büyüktür. Eğer indeks değeri birden az ise ülkenin ilgili sektörde karşılaştırmalı dezavantaja sahip olduğu söylenir (Vlachos, 2001; Havrila ve Gunawardana, 2003).

Balassa indeksinin sadece ihracat büyüklüğünü dikkate alması en fazla eleştirilen yönü olmuştur. Vollrath'a göre indeksin hesaplanmasında ihracat ile birlikte ithalat değerleri de hesaba katılmalıdır. Bu nedenle Vollrath, Balassa indeksine alternatif olarak üç ölçüm yöntemi geliştirmiştir. Bu ölçümlerden ilki Görelî İhracat Avantajı indeksidir. Görelî İhracat Avantajı indeksi belirli bir üründe herhangi bir ülkenin dünya piyasalarında sahip olduğu ihracat payının diğer bütün mallarda dünya ihracatında sahip olduğu paya oranı olarak tanımlanabilir. İndeksin bu özelliği, ele alınan ülkelerin ve malların toplam ihracat (dünya) hesaplanırken dışta tutulmasına ve böylece ele alınan ülke ve malın iki defa hesaplamaya dâhil edilmesini engellemektedir (Altay ve Gürpınar, 2008).

Vollrath'ın ikinci ölçüm yöntemi Görelî Ticaret Avantajı (RTA) olup, Görelî İhracat Avantajı (RXA) ile Görelî İthalat Avantajı (RMA) arasındaki fark olarak hesaplanmaktadır. Üçüncü yöntem ise Açıklanmış Rekabetçilik indeksidir. Vollrath'a göre, bu üç indeksin (RXA, RMA, RC) pozitif değerler alması karşılaştırmalı avantajı, negatif değerler alması ise karşılaştırmalı dezavantajı göstermektedir (Utkulu ve İmer, 2009). Bu indeksler şöyle formüle edilmiştir:

$$RXA_{ij} = (X_{ij}/X_{nj})/(X_{ir}/X_{nr})$$

$$RMA_{ij} = (M_{ij}/M_{nj})/(M_{ir}/M_{nr})$$

$$RTA_{ij} = RXA_{ij} - RMA_{ij}$$

$$RC_{ij} = \ln(RXA_{ij}) - \ln(RMA_{ij})$$

Burada, X = ihracatı, M = ithalatı, n = geri kalan tüm malları ve r = dünyanın geri kalanını göstermektedir. Buna göre,

RTA_{ij} = j ülkesinin i malında göreceli ticaret avantajını

RXA_{ij} = j ülkesinin i malında göreceli ihracat avantajını

RMA_{ij} = j ülkesinin i malında göreceli ithalat avantajını

RC_{ij} = j ülkesinin i malında göreceli rekabet üstünlüğü indeksini ifade etmektedir.

Araştırma Sonuçları ve Tartışma

Bu bölümde Türkmenistan pamuk sektörünün rekabetçilik düzeyi analiz edilmiştir. Türkmenistan'ın pamuk ihracatında rekabet gücüne ilişkin analiz sonuçları Çizelge 3'de sunulmaktadır. Analiz aşamasında hesaplanan Balassa ve Vollrath'ın indeks değerleri birin üzerinde bulunmuştur. Buna göre Türkmenistan pamuk ihracatında rekabet gücüne sahiptir. İncelenen dönemde indeks değerleri dalgalı bir seyir izlese de genel olarak pozitif bir artış görülmektedir. Çizelge 3'de görüldüğü gibi indeks değerleri 2002 ve 2003 yıllarında pamuk ihracatındaki düşüşe bağlı olarak gerilemiştir. Yine 2008 yılında yaşanan küresel ekonomik krizin etkisiyle birlikte pamuk ürününe ait indeks değerleri tekrar gerilemiştir. İzleyen yıllarda ise tekrar bir yükselme görülmektedir. 2010 yılında Balassa ve Vollrath indeks değerleri son 10 yılın en yüksek seviyesine ulaşmıştır. Bu yıldan itibaren indeks değerleri sürekli gerilemektedir. Pamuk üretiminde başlayan gerilemeye bağlı olarak pamuk ihracatında düşüşler yaşanmış ve bunun sonucunda da pamuk sektörünün rekabetçilik düzeyine ilişkin indeks değerlerinde de bir gerileme göze çarpmaktadır.

Çizelge 3. Türkmenistan Pamuk Sektörüne Ait Rekabet Gücü İndeks Değerleri*

Yıl	AKÜ	RXA	RTA	RC
2001	11,87	12,74	12,55	4,21
2002	8,72	9,16	9,09	4,79
2003	8,59	9,01	8,94	4,78
2004	10,30	10,89	10,79	4,68
2005	8,03	8,33	8,12	3,68
2006	10,58	11,08	10,91	4,15
2007	13,39	14,12	14,08	5,81
2008	9,75	10,09	9,90	3,98
2009	26,89	29,69	29,32	4,38
2010	46,83	57,48	57,41	6,72
2011	14,28	15,16	15,11	5,67
2012	9,34	9,68	9,59	4,68
2013	12,83	13,54	13,47	5,27
2014	12,36	12,96	12,91	5,49

*Kaynak: INTRACEN verileri kullanılarak yazar tarafından hesaplanmıştır.

Türkmenistan pamuk üretim alanları bakımından önemli bir potansiyele sahiptir. Ancak bu potansiyelini yeteri kadar değerlendirememektedir. Özellikle Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte başlayan ekonomik durgunluk sonucu diğer sektörler gibi pamuk sektörü de önemli düzeyde gerilemiştir. Pamuk üretiminde kullanılan teknolojilerin eski olması, kapasite kullanım oranlarının düşük olması, lojistik altyapı eksiklikleri ve etkin pazarlama ağının olmayışı sektörün gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Bununla birlikte son 10 yılda Türkmenistan'ın pamuk sektöründe önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Türkmenistan halen önemli miktarda ham pamuk ihraç etmektedir. Ancak son yıllarda tekstil ve hazır giyim sektöründe görülen hızlı gelişmeler sonucu ham pamuğun önemli bir kısmı yurt içinde işlenerek katma değeri daha yüksek ürünlerin üretiminde kullanılmaktadır. Bugün Türkmenistan, ham pamuk ihracatı ile birlikte iplik, bez, dokuma kumaş ve konfeksiyon ürünleri üretimi ve ihracatında önemli gelişmeler kaydetmiştir.

Sonuç

Türkmenistan dünyada en hızlı ekonomik büyüme kaydeden ülkelerden birisidir. Türkmenistan'da 1990'lı yılların başından itibaren serbest pazar ekonomisine dayalı stratejiler izlenmeye başlanmış ve dış ticarete liberal politikaların uygulanmasına öncelik verilmiştir. Büyüyen dünya ekonomisinin etkisiyle birlikte Türkmenistan da dış ülkelerle olan ticari ve endüstriyel ilişkilerini artırmış ve yıllık 10 milyar doların üzerinde ihracat yapmaya başlamıştır.

Türkmenistan'ın gerek toprak gerekse iklim yapısı pamuk tarımına oldukça elverişlidir. Türkmenistan'da ekim alanı ve üretimi en fazla olan tarım ürünleri arasında pamuk ilk sıralarda yer almaktadır. Pamuk aynı zamanda Türkmenistan'ın tarımsal alandaki en önemli ihraç kalemini oluşturmaktadır. Günümüzde pamuk Türkmen ekonomisi açısından stratejik bir öneme sahiptir.

Bu çalışmada Türkmenistan'ın dünya pamuk piyasasındaki rekabet gücü analiz edilmiştir. Araştırmada pamuk sektörünün rekabet gücünün belirlenmesinde Balassa ve Vollrath tarafından geliştirilen rekabet gücü indeksleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda Türkmenistan'ın pamuk ihracatında rekabet gücüne sahip olduğu tespit edilmiştir. Ancak, Balassa ve Vollrath'ın indeks değerleri 2001-2014 döneminde dalgalı bir trend seyretmiştir. Genel bir değerlendirme yapılacak olursa Türkmenistan pamuk ihracatında önemli bir rekabet gücüne sahiptir. Ancak ham pamuğun ihracı yerine üretilen pamuğun yurt içinde işlenerek katma değeri daha yüksek ürünlerin ihraç edilmesi ülke ekonomisi açısından çok daha yararlı olacaktır.

Kaynaklar

- Ahmad, N. ve R. Kalim. 2013. Changing revealed comparative advantage of textile and clothing sector of Pakistan: Pre and post quota analysis. *Pakistan Journal of Commerce and Social Sciences*, 7 (3): 520-544
- Altay, B. ve K. Gürpınar. 2008. Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler ve bazı rekabet gücü endeksleri: Türk mobilya sektörü üzerine bir uygulama. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 10 (1): 257-274
- Anonim, 2010. Cotton scoping paper. Green Commodities Facility Internal Working Document.

- Baffes, J. 2007. Cotton-Dependent Countries in the Global Context: The Cotton Sector in Central Asia: Economic Policy and Development Challenges, (ed) D. Kandiyoti, University of London, United Kingdom.
- Bashimov, G. 2015. Özbekistan pamuk sektörünün rekabet gücünün belirlenmesi. Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi, 2 (1): 99-104
- Çoban, O., A.E. Peker ve Y. Kubar. 2010. Türk tarımının Avrupa Birliği ülkeleri karşısındaki sektörel rekabet gücü. S.Ü. Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 20: 247-266.
- Havrila, I. ve P. Gunawardana. 2003. Analysing comparative advantage and competitiveness: An application to Australia's textile and clothing industries. Australian Economic Papers, 42 (1): 103-117
- INTRACEN, 2016. <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/statistics-export-product-country/> [Erişim tarihi: 16.01.2016]
- Iqbal, M., Z. Hussain, I.R. Noorka, M. Akhtar, T. Mahmood, S. Suleman ve I. Sana. 2013. Revealed comparative and competitive advantages of white gold of Pakistan (Cotton) by using balassa and white index. Int. J. Agric. Appl. Sci., 5 (1): 64-68.
- Jumayev, O.M. 1974. Türkmenistan Tarım Sektörünün 50 Yıllık Gelişimi. Türkmenistan SSC Bilim Yayınevi, Aşgabat.
- Jumayev, I. 2012. Foreign Trade of Turkmenistan: Trends, Problems and Prospects. University of Central Asia, Institute of Public Policy and Administration, Working Paper No: 11, Bishkek.
- Kim, V. 2012. Water Footprint for Cotton in Turkmenistan. University of Greifswald Master Thesis, Greifswald, Germany.
- Kılıç, A. 2013. Türkiye'de Pamuğun Uluslararası Rekabet Analizi ve Rekabet Koşullarını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi, Adana.
- Kösekahyaoglu, L. ve G. Özdamar. 2011. Türkiye, Çin ve Hindistan'ın sektörel rekabet gücü üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. Uludağ Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 30 (2): 29-49
- Laursen, K. 1998. Revealed Comparative Advantage and the Alternatives as Measures of International Specialization. Danish Research Unit for Industrial Dynamics, DRUID Working Paper No: 98-30
- Samuel, J., H. Basavaraja, H. Pushpanjali ve R. Rejani. 2015. Production, growth and export competitiveness of raw cotton in India - An economic analysis. Agri Res Tech Open Access J., 1 (1): 1-5.
- Stanchin, I. ve Z. Lerman. 2015. Wheat Production in Turkmenistan: Reality and Expectations, The Center for Agricultural Economic Research, Discussion Paper No: 3.15 The Hebrew University of Jerusalem.
- Şahinli, M.A. 2011. Açıklanmış karşılaştırmalı üstünlükler endeksi: Türkiye pamuk endüstrisi üzerine bir uygulama. Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 21: 227-240.
- Turan, G. ve A. Dinç. 2015. Bolşevik Esaretinden Enerji İmparatorluğuna Türkmen İktisat Tarihi. Gazi Kitabevi, Ankara.
- Vlachos, I. 2001. Comparative advantage and uncertainty in the international trade of mediterranean agricultural products: An empirical analysis. Medit, 12 (4): 42-49.
- Utkulu, U. ve H. İmer. 2009. Türk tekstil ve konfeksiyon sektörünün Avrupa Birliği tekstil ve konfeksiyon sektörü karşısındaki rekabet gücünün alt sektörler düzeyinde ölçülmesi. Rekabet Dergisi, 36: 3-43.

